

Heinrich Pfandl

»Slovenizmi« pri Karlu Pečniku: prvi pogled

Prispevek¹ se ukvarja s slovenskimi frazemi, ki obsegajo malo več kot dve strani in jih je koroški zdravnik in ljubiteljski jezikoslovec dr. Carl Pečnik zajel v svoj zelo individualno in samosvoje sestavljeni učbenik slovenskega jezika. V analizi upoštevam izvod šeste izdaje (Pečnik 1919), pri čemer sem imel možnost vpogleda zgolj v prvo od petih izdaj (Pečnik 1890; poleg tega 1899, 1905, 1911, 1916). Ker je s pomočjo običajnih virov (*Slovenski biografski leksikon*, *Slovenska Enciklopedija*, *Wikipedija*) težko izvedeti podrobnosti o avtorju, naj bo prvo poglavje namenjeno njegovi – nenavadni – osebnosti.

1 Carl (Karel) Pečnik kot oseba

Carl Pečnik je bil rojen 1. septembra 1867 v hiši slavnega ljudskega tribuna, kulturnega ustvarjalca in učitelja Antona Janežiča (po katerem se danes imenuje trg pred slovensko gimnazijo v Celovcu) v Lešah pri Šentjakobu v Rožu (Lessach bei St. Jakob in Rosental). Njegova mati je bila sestra omenjenega politika Antona, zdravnika Valentina Janežiča in tudi Simona Janežiča, vodje Mohorjeve družbe v Celovcu. Svoje otroke je vzgajala v strogem narodnem duhu, kot je zapisal Julij Felaher v nekrologu Karlu Pečniku (Felaher 1936; to besedilo je tudi najpomembnejši vir za nadaljnje navedbe; o Felaherju gl. Grafenauer 2009). Pečnik je končal gimnazijo v Celovcu, zatem študiral medicino na Dunaju, čeprav so mu gimnazijski profesorji svetovali, naj se zaradi svojega izrednega talenta za jezike vendarle odloči za slavistiko. Študij medicine je končal v Dresdnu in se nato odpravil v Aleksandrijo, da bi se posvetil usodi mnogih slovenskih žena, ki so se zaradi dela podale v Egipt. Skupaj s tamkaj živečim slovenskim lekarnarjem sta ustanovila domoljubno društvo Nil. Pečnik se je odločno zoperstavil temu množičnemu izseljevanju Slovenk (predvsem iz Primorske) in je o, kot je menil, nevzdržnih razmerah poročal v goriškem časopisu Soča, ljubljanskem časniku Slovenski list in tudi v Mohorjevem koledarju (zadnje

1 Avtor se pristrčno zahvaljuje kolegici Urški Valenčič Arh za kompetenten prevod.

gl. Pečnik 1902). Načrte, da bi končal bedo teh žena in izboljšal druge slabe razmere (kot je bil izvoz slovenskega lesa), je prekrizala svetovna gospodarska kriza 1906/1907.

Pečnik je postal znan in ugleden zdravnik, sprva v Aleksandriji, kasneje v Kairu, kjer je spoznal tudi svojo kasnejšo ženo Mary Vogelmajer, rojeno v Linzu. Novembra se je par preselil v Trst, kjer sta živela do leta 1915. Vojna leta sta večinoma preživela v domačem Rožu. Po razpadu monarhije je Pečnik prevzel zdravniško ordinacijo v Št. Juriju ob južni železnici, kasneje je odprl pljučni sanatorij na gori Janina pri Rogaški Slatini, v nekdanjem imenitnem spodnještajerskem zdravilišču Rohitsch-Sauerbrunn. Konec dvajsetih let 20. stoletja se je ponovno preselil na Dunaj, kjer je leta 1928 opozoril nase s programsko brošuro pod naslovom Naši dialekti. Predstavljala naj bi začetek zbiranja koroške slovenske folklore ter koroških narečij, vendar do uresničitve ni več prišlo. Delo, ki še ni dovolj priznано, je pomembno iz dveh vzrokov: po eni strani vsebuje verzijo mita Miklove Zale v rožanskem narečju, kot jo je poznal Pečnik iz pripovedovanja svojega starega očeta Folta (Valentina) Janežiča, ki se je rodil leta 1802; ta pripoved je bila tudi vir za literarizirano, olepšano in antisemitistično usmerjeno različico te tematike avtorja Jakoba Sketa (Sket 1884, prim. Pfandl 2013). Po drugi strani pa se Pečnik izraža izredno zanimivo in za nefilologa zelo kompetentno o vprašanju koroškega slovenskega narečja, o razmerju med knjižnim jezikom in ljudskim jezikom nasploh. Pečnik je začel polemizirati s tik pred tem izdanimi, povsem nevzdržnimi in neznanstvenimi teorijami koroškega germanista dr. Martina Wutteja (gl. Wutte 1925 in predvsem 1927), ki je menil, da so koroška narečja mešanica nemščine in slovenščine, pri čemer menda prevladuje nemščina.

Tudi v socialnem pogledu lahko Pečnika označimo kot angažiranega in vzornega državljana: po izidu – meni nedostopne – brošure z naslovom Študentova samopomuč v rožanskem narečju leta 1925, je, ker ni imel otrok, zapustil v oporoki svoje imetje glavnemu cilju svojega življenja: narodno-kulturnim potrebam slovenske narodne skupnosti na Koroškem. Pečnik je umrl 6. marca 1936 na Dunaju, pokopali so ga 11. marca 1936 v Gradcu.

2 »Slovenizmi« v učbeniku

Leta 1890 je pri založbi A. Hartleben kot 31. knjiga iz zbirke Die Kunst der Polyglottie prvič izšlo Pečnikovo delo Praktisches Lehrbuch der

Slovenischen Sprache für den Selbstunterricht (Praktični učbenik slovenskega jezika za samoučenje) s podnaslovom Theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht (Teoretično-praktični napotki za hitro priučenje s samoučenjem). V nadaljnjem podnaslovu je opisana vsebina, pri čemer še posebej bodejo v oči za takšne učbenike neznačilna poglavja: Sammlung von Slovenismen (Zbirka slovenizmov), Darstellung der dialektischen [sic] Eigentümlichkeiten [...] nebst beigefügten Provinzialismen und Fremdwörtern (Predstavitev dialektalnih posebnosti [...] poleg dodanih provincializmov in tujk). V predgovoru k prvi izdaji in kasnejšim izdajam so formulirani Pečnikovi pogledi, ki jih že poznamo iz prejšnjih avtorjevih publikacij – tudi tukaj se Pečnik po današnjih merilih vsekakor na moderen način zavzema za enakopravnost narodov, neodvisno od njihove velikosti, za pravico do obstoja narečij ter ob tem vedno znova poudarja njihovo bližino do norme kakor tudi potrebo po učenju tujih jezikov, in sicer ne le velikih evropskih. Zgradba knjige je z današnjega vidika seveda bolj podobna kakšni slovnici kot praktičnemu jezikovnemu učbeniku (glasoslovje, oblikoslovje – samostalnik, glagol, prislov, zaimek, števnik, prislov itd. so naslovi poglavij). Posameznim delom so dodane vaje in po »najpogostejših kraticah« najdemo na str. 94–96 seznam z naslovom Slovenizmi, ki obsega 80 slovenskih stalnih izrazov, večinoma frazeoloških, nekaj tudi enobesednih, z nemškimi ustreznici. O njih je avtor zapisal naslednje:

Jede Sprache hat Redewendungen, die in einer anderen nicht wörtlich übersetzt werden können. Solche der slovenischen Sprache eigene Redensarten werden Slovenismen genannt, während man mit Germanismen wörtlich unübersetzbare deutsche Ausdrücke bezeichnet [...] Im nachstehenden Verzeichnisse sind die gebräuchlichsten Slovenismen angeführt. (Pečnik 1890 und 1919: 94)²

Na tem mestu ne moremo razpravljati o tem, ali so bili navedeni izrazi v času šestih izdaj učbenika, torej med 1890 in 1919, dejansko »najpogostejši« frazemi tistega časa (in mirno domnevati, da Pečnik sam tovrstnih raziskav ni izvajal), pa vendarle lahko na prvi pogled ugotovimo, da gre pri izboru za izredno idiosinkratično jezikovno rabo. Ker ta seznam doslej še nikjer ni bil objavljen ali analiziran, ga na tem mestu navajamo v posodobljenem zapisu (Pečnik 1919: 94–96); tudi zato, da spodbudimo nadaljnje analize.

2 Vsak jezik ima fraze/rečenice, ki jih ne moremo dobesedno prevesti v drug jezik. Takšne rečenice slovenskega jezika imenujemo slovenizmi, medtem ko z izrazom germanizmi označujemo neprevedljive nemške izraze [...] V nadaljnjem seznamu so navedeni najpogostejši slovenizmi.« (Pečnik 1890 in 1919: 94.)

On je bela vrana.	Er ist ein seltener Gast.
Mojster skaza biti.	Ins Handwerk pfuschen.
Mož beseda.	Ein Mann von Ehre.
Vsak po svojem.	Jeder nach seiner Art.
Za katero hoditi.	Einer den Hof machen.
Od besede do besede.	Wörtlich.
Na vrat na nos.	Über Hals und Kopf.
Vlači se kakor megla brez vetra.	Er steigt langsam herum.
Svoje zmote zakriva.	Er bemäntelt seine Fehler.
Natihoma se zmuzniti.	Sich unbemerkt aus dem Staube machen.
Toliko me skrbi kakor lanski sneg.	Es kümmert mich nicht.
Po svoji trmi.	Nach seinem Gutdünken.
Vpije, kar mu is grla gre (kakor kanja).	Er schreit aus vollem Halse.
Na ves glas.	Sehr laut.
Toliko boš opravil ko žaba pri lešnjaku.	Du wirst gar nichts ausrichten.
Bode vrnol ko brabec proso.	Er wird es nie abkehren.
Kosmato vest imeti.	Ein weites Gewissen haben.
Delo mu ne dá (gre).	Er ist kein guter Arbeiter.
Rdečica ga je oblila.	Er erröthete.
Hlače pomériti.	Züchtigen.
Ob glavo dejati.	Enthaupten.
Na pamet znati.	Auswendig kennen.
Norce pasti.	Narrenpossen treiben.
Na nič správití.	Zugrunde richten.
Igrajo Dniíce (Zárnice).	(Die Blitzjungfrauen spielen) = es wetterleuchtet.
Pod nič dati.	Mit Verlust verkaufen.
Stvar je v Rimu.	Die Sache ist nicht zu finden.
Drži se ko kislá repa.	Er macht ein saures Gesicht.
Prišlo je jih ko listja in trave.	Es kam ihrer eine ungeheure Menge.
Oči pobésiti.	Die Augen zu Boden schlagen.
Lažniv (kriv) prerok.	Ein falscher Prophet.
Ponarejen tolar.	Ein falscher Thaler.
Izmišljeno ime.	Ein falscher Name.
Jasno ko ribje okó.	Es ist ganz heiter.
Koža se mi ježi.	Die Haare stehen mir zu Berge.

Oba eno godeta.	Sie sind beide von einem Schlag.
V oči povedati.	Von der Leber weg sagen.
Komu v besedo seči.	Jemanden im Reden unterbrechen.
On je izprevrgel.	Er hat umgesattelt.
On mu je kos.	Er ist ihm gewachsen.
Tu sem na izgubi.	Ich verliere dabei.
Prazno slamo mlátati, bob ob steno metati.	Leeres Stroh dreschen; in die Luft reden.
Koga na laž postáviti.	Jemanden Lügen strafen.
Nasoliti komu (nos).	Jemandem einen Bären anbinden.
Šel je križem svetá.	Er gieng in die weite Welt.
Imel je blaga in blaga.	Er hatte unermessliche Güter.
Slovó dati.	Den Dienst aufsagen.
Dobre rodovine biti.	Von gutem Schlage sein.
Svojega očeta posnema.	Er geräth seinem Vater nach.
Jasno je.	Es liegt vor Augen.
Ni mu pod solncem para.	Er ist unstreitig der erste.
Kar besede ni bilo iz njega.	Er konnte kein Wort hervorbringen.
Resnice se držati.	Bei der Wahrheit bleiben.
To ni mojega opravila.	Das ist nicht von meinem Fache.
Tako daleč naj ne pride.	Darauf soll es nicht ankommen.
Naravnost povédati.	Ins Gesicht streichen.
V velik strah ga je pripravil.	Er hat ihm große Furcht eingejagt.
Osel in posel.	Alle durch die Bank.
Po nobeni ceni (za hudiča ne).	Um keinen Preis.
Zadeti na živo.	Eine empfindliche Seite berühren.
On ga ima v rokah.	Er hat ihn im Sacke.
Ni beliča vredno.	Er ist keinen Schuss Pulver wert.
On ima oster jezik.	Er hat ein böses Maul.
Ni po mojem.	Er ist nicht mein Mann.
Plašč po vetru obračati.	Den Mantel nach dem Winde hängen.
Na dan priti.	Ans Licht kommen.
On je robot.	Er hat keine Lebensart.
Tikati se.	Duzbruder sein.
Za morjem svinje pasti.	Noch nicht geboren sein.
On je ubog ko miš.	Er ist blutarm.
Stara pesen.	Es ist immer die alte Leier.

Na vse grlo smeјati se.	Sich fast zu Tode lachen.
Srce mu je v hlače padlo.	Er hat den Muth verloren.
Po nosu dobiti.	Eine Nase bekommen.
Kaj nase vzeti.	Etwas auf seine Schultern nehmen.
Po vodi splavati.	Verschwinden, zunichte werden.
Idi rakom žvižgat!	Gehe zum Kuckuck!
Na boben (kam) priti.	Um seine Habe kommen (niederkommen).
Spodaj pasti.	Den kürzeren ziehen.
On je na konju.	Es steht gut mit ihm.

V skladu s tematiko konference oz. monografije se bom v nadaljevanju osredotočil na frazeme, ki izražajo prostor in čas. Ob tem ne gre za pojasnjevanje vprašanja, od kod je Pečnik črpal jezikovno gradivo, temveč kako bi lahko z njegovo izbiro frazemov dodatno osvetlili jezikovno-kulturno osebnost Karla Pečnika.

2.1 Frazemi, ki izražajo prostorskost

Od skupaj 80 frazemov jih 26 v takšni ali drugačni obliki izraža prostorskost. Najprej so to frazemi, ki imajo skoraj povsem enake ustreznice v nemščini, npr.: *za katero hoditi*, nemško dobesedno »einer nachgehen«, v Pečnikovi ustreznici *einer der Hof machen*; *na dan priti*, nem. *ans Licht kommen* (dobesedno in frazeološko *an den Tag kommen*); *kaj nase vzeti* z ustreznico *etwas auf seine Schultern nehmen* (dobesedno in frazeološko *etwas auf sich nehmen*); *plašč po vetru obračati* z dobesedno in frazeološko nemško ustreznico *den Mantel nach dem Winde hängen*.

Relativno blizu nemščini je tudi v *oči povedati*, dobesedno »in die Augen sagen« (prim. nemški frazem *ins Gesicht sagen*) s Pečnikovo ustreznico *von der Leber weg sagen*; danes je uveljavljeno v *obraz povedati*. Ta primer že nakazuje način, kako so navedeni slovenizmi, ki po možnosti nimajo ustreznice v evropskih jezikih, predvsem v nemščini ne. Včasih ustreza slovenski besedni zvezi nemška beseda, kot je to v primeru *ob glavo dejati*, dobesedno »um den Kopf bringen«, v Pečnikovem prevodu *enthaupten*.

Nekateri frazemi izražajo izrazito močno slikovitost, kot npr. *za morjem svinjje pasti* z ustreznico *noch nicht geboren sein*; *vlači se kakor megla brez vetra* se razlaga kot *kadar počasi stopi naokoli*; ali *Srce mu je v hlače padlo*,

dobesedno »Das Herz ist ihm in die Hose gefallen«, ki je znan tudi v nemščini in ga na podlagi svoje avstrijsko-nemške jezikovne kompetence poznam z deležnikom *gerutscht*; Pečnik je zanj navedel *Er hat den Muth verloren* in se zelo očitno izognil nemški vzporednici. Nobenih primerov nisem našel za *Stvar je v Rimu*, dobesedno »Die Sache ist in Rom«, ki je obrazloženo kot *Die Sache ist nicht zu finden*. Še danes je pogosto v rabi *Na vrat na nos*, dobesedno »Auf Hals auf Nase«, ki ima pri Pečniku ustreznico *Über Hals und Kopf*. Pri nekateri frazemih s sestavinami prostora se poraja tudi dvom: ali *Tako daleč naj ne pride*, dobesedno »So weit soll es nicht kommen« dejansko pomeni *Darauf soll es nicht ankommen*, kot navaja Pečnik, ali je želel avtor očitni germanizem prikazati zgolj manj izrazito? V nasprotnem primeru se lahko vprašamo, kaj naj bi pomenilo *eine Nase bekommen*, ki je naveden kot ustreznica *po nosu dobiti*.

Frazem, ki reflektira koncepte prostora, je tudi npr. *po vodi splavati*, dobesedno »ins Wasser lassen, auf dem Wasser davon schwimmen lassen«, z ustreznici *verschwinden, zunichte werden* 'zginiti, propasti'.

Navsezadnje je tudi očitno, da seznam tako na začetku kot tudi na koncu zaokrožajo frazemi, ki imajo povsem enako ustreznico v ruščini: za frazem *On je bela vrana* (prim. rus. *белая ворона*) je naveden *Er ist ein seltener Gast* in morda pričinja seznam s »slovenizmi« tudi zato, da bi nemškemu *schwarzes Schaf* (z drugimi konotacijami) postavil kot nasprotje nekaj slovanskega. Vendar Pečnik pozablja, da njegovi bralci pogosto ne morejo rekonstruirati nefrazeološkega pomena, ker, kot lahko vidimo na tem primeru, je v besednem seznamu »Slovensko-nemški slovarček« (Pečnik [1919]: 125) sicer navedeno *bel*, toda manjka leksem *vrana*. Primerneje bi torej bilo, še posebej v učbeniku, da bi v stolpcu na sredini napisali dobesedne pomene, ker bi bralec lažje dojemal vsebino. Tudi zadnji frazem na seznamu ima analogijo v ruščini – *On je na konju*, dobesedno »Er ist auf dem Pferd«, v nekoliko nevtralnejši obliki izražen kot *Es steht gut mit ihm*; ruska ustreznica *быть/находиться на (белом) коне* se tako kot v nemščini »auf dem hohen Ross [sitzen...]« navezuje na antični predstavní svet.

Ob koncu je treba navesti še naslednje frazeme, ki izražajo prostorskost: *Norce pasti*, dobesedno »Narren weiden« z ustreznico *Narrenpossen treiben*; *Rdečica ga je oblila*, dobesedno »Die Röte hat ihn umflossen«, pri Pečniku *Er erröthete; hlače pomeriti*, dobesedno »die Hosen anpassen«, *Züchtigen*; *oči pobesiti*, »die Augen hinunterhängen [lassen]«, *die Augen zu Boden schlagen* kakor tudi *Koža se mi ježi*, dobesedno »die Haut igelt sich«, *Die Haare stehen*

mir zu Berge; Ni mu pod solncem para, dobesedno »Unter der Sonne hat er keinen Gleichen«, *Er ist unstreitig der erste; Kar besede ni bilo iz njega*, »Nicht einmal ein Wort kaum aus ihm heraus«, *Er konnte kein Wort hervorbringen; Zadeti na živo*, dobesedno »Etwas Lebendiges berühren« (danes v slov. v živo), *eine empfindliche Stelle treffen* (prim. rus. *зaдeть за живoe*); navsezadnje *na boben priti*, dobesedno »auf die Trommel kommen«, *um seine Habe kommen* (*niederkommen*).

2.2 Frazemi, ki izražajo časovnost

Medtem ko so v 26 frazemih (od 80), ki so navedeni pod 2.1, prostorske dimenzije izražene na najrazličnejše načine (gl. Kržišnik 2014), pa na seznamu ne najdemo veliko frazemov, ki bi izražali časovnost. Najprej najdemo evropeizem *Schnee der vergangenen Jahre* v stavku *Toliko me skrbi kakor lanski sneg*, dobesedno »es kümmert mich so viel wie der vorjährige Schnee«, in Pečnikovo nekoliko nedomiselnno razlago *Es kümmert mich nicht* (slov. *Me ne briga/zanima*). Na kontinuiteto in povezanost s preteklostjo kažejo frazemi

[To je] *stara pesen* [danes: pesem], »Ein altes Lied«, *Es ist immer die alte Leier*, kot tudi nefrazeološki stavek *Svojega očeta posnema, Er geräth seinem Vater nach*. Prav tako se na preteklost navezuje primer *Imel je blaga in blaga*, dobesedno nem. »Er hatte Waren und Waren [noch und noch]«, in razlaga kot *Er hatte unermessliche Güter* (slov.: *Imel je neizmerno veliko blaga*.) Edini slovenizem, ki je usmerjen v prihodnost (četudi jo zanika), je stavek *Bode vrnil ko brabec proso*, standardizirano *Bo vrnil kot vrabec proso*, dobesedno nem. »Er wird es dir zurückgeben wie der Rabe die Hirse«, *Er wird es nie abkehren*.

3 Pogled v prihodnost

Pečnikovi slovenizmi pričajo po eni strani o njegovem prizadevanju, da bi predstavil čim več samostojnega jezikovnega gradiva (v smislu romantike: torej brez tujega vpliva) in s tem implicitno sestavil ljudski (naivni) pogled na svet z »neprevedljivimi stalnimi izrazi (gl. Pečnikov predgovor), po drugi strani pa črpajo iz bogastva slovenskega knjižnega jezika in le v manjšem delu iz narečij, ki jih je Pečnik tako fanatično spoštoval. Nabor slovenskih frazemov, ki jih je našel in ki v glavnem niso kalkirani nemški stalni izrazi,

reflektirajo večinoma koncepte prostora, medtem ko smo lahko koncepte časa določili le v petih od 80 primerov. Pri nadaljnjem raziskovanju bi lahko določili vire za zbirko Pečnikovih »slovenizmov« (pri čemer le en del sestavlja frazeološko gradivo), ne nazadnje zato, da bi s tem osvetlili nekatere nejasne podrobnosti pri analiziranih primerih, ki jih doslej nismo mogli pojasniti s pomočjo anketiranja današnjih govorcev in filologov.

Viri in literatura

- FELAHER, Julij, 1936: Dr. Pečnik Karel, koroški mecen. *Ponedeljski Slovenec* IX/12 (23. marec). 3.
- GRAFENAUER, Danijel, 2009: Življenje in delo Julija Felaherja in koroški Slovenci. Doktorska disertacija. Maribor.
- KRŽIŠNIK, Erika, 2014: Izražanje prostora v slovenski frazeologiji. *Slavistična revija* 62/3. 375–384.
- PEČNIK, Carl Jos., [1890]: *Praktisches Lehrbuch der Slovenischen Sprache für den Selbstunterricht*. Wien, Pest, Leipzig: A. Hartleben. [= Die Kunst der Polyglottie, 31. Teil]
- PEČNIK, Dr. Carl, [1919]: *Praktisches Lehrbuch der Slovenischen Sprache für den Selbstunterricht*. Wien, Leipzig: A. Hartleben. [= A. Hartleben's Bibliothek der Sprachenkunde, 31. Teil]
- PEČNIK, Carl, 1928: *Naši dialekti*. Folkloristično društvo »Naši dialekti« za izdavanje domačih pravljič v koroško slovenskih dialektih, v zilskem, rožanskem, podjanskem (društvo je šele ustanoviti): brošura št. 1: z razmotrivanji koroškega problema. Poskus urediti dialekte sposobnimi za tisk in pisavo = Folkloristischer Verein »Unsere Dialekte« zur Herausgabe von Volkssagen in kärntnerisch-slovenischen Dialekten, im Gail-, Rosen- und Jauntaler (der Verein ist erst zu bilden): Broschüre Nr. 1: mit Betrachtungen über das Kärntner Problem. Ein Versuch die Dialekte druck- und schreibfähig zu machen. Dunaj: A. Jošt.
- PEČNIK, Karel, 1902: Slovenci v Egiptu. *Koledar Družbe sv. Mohorja*. 51–57.
- PFANDL, Heinrich, 2013: Povest Miklova Zala Jakoba Sketa (1884): antisemitizm na službe katolicizma i nacional'nogo soznanija? *Materialy XX Meždunarodnoj ežegodnoj konferencii po iudaike / Proceedings of the Twentieth Annual International Conference on Jewish Studies*. Moskva. 48–62.
- SKET, Jakob, 1884: *Miklova Zala. Povest iz turških časov*. Slovenske večernice. 38 zvezek. Celovec: Družba sv. Mohora.
- WUTTE, Martin, 1925: *Der Kampf um Süd-Kärnten. Kärntens Lage am fünften Jahrestage der Volksabstimmung*. Graz: Südmark.
- WUTTE, Martin, 1927: *Deutsch - Windisch - Slowenisch. Zum 7. Jahrestag der Kärntner Volksabstimmung*. Klagenfurt: Selbstverlag Kärntner Heimatbund.